

JAROSLAVOVI STRÁNSKEMU

Bratislava 19. augusta 1946

Slovutný pán minister!

Ako som Vám už bol spomínal pri našom krátkom rozhovore na Barrandove, vlni rozvírila sa najmä v slovenských umeleckých kruhoch akcia na založenie slovenskej Akadémie výtvarných umení. Povereníctvo školstva postavilo sa vtedy na stanovisko, že Akadémia na Slovensku založená byť nemá a slovenský výtvarný dorast má sa školíť na Akadémii pražskej, resp. na akadémiách zahraničných, avšak pražská Akadémia má mať na zreteli svoj celoštátny, tak český ako aj slovenský charakter, a má venovať osobitný zreteľ slovenským výtvarným umelcom, ktorí by mohli prísť do úvahy ako profesori Akadémie.

Ako to nie je inakšie ani možné, prof. dr. Nejedlý vrele uvítal takýto spôsob riešenia a požiadal ma, aby som mu oznámil mená vhodných kandidátov profesúry na Akadémiu výtvarných umení v Prahe. V liste zo dňa 4. novembra 1945 napísal som p. ministrovi dr. Nejedlému, že po porade s členmi Umeleckej a vedeckej rady predkladám mu mená týchto kandidátov profesúry pre Akadémiu výtvarných umení v Prahe:

a) Kolomana Sokola, grafika, ktorý počas vojny pôsobil v Mexiku a možno ho pozvať domov;

b) Jána Mudrocha, akademického maliara, pôsobiaceho na výtvarnom odbore Slovenskej vysokej školy technickej, skadiaľ ho bývalá školská správa odstránila a kde ho terazšia reaktivovala;

c) Ludovíta Fullu, akad. maliara, t. č. v Turč. Sv. Martine;

d) Jána Želibského, akad. maliara, ktorý pôsobí v Prahe.

V spomínanom liste zdôraznil som, že menovaných neforsírujeme ako Slovákov, ale ako mladých, schopných umelcov, ktorí obstoja na svojom mieste.

Doteraz ani jeden z menovaných umelcov na Akadémii nepôsobí; miesta po odstránených nemeckých profesoroch neboli zaistené pre slovenských kandidátov a nemáme doteraz informácie, či chystaná prisystemizácia sa už uskutočnila, lebo pri nej sa myslí na povolanie niektorých slovenských kandidátov.

V posledných dňoch som sa dozvedel, že sa počíta s Kolomanom Sokolom. Sokol je nateraz v Amerike bez prostriedkov a Ministerstvo zahraničných vecí oznámilo, že treba zložiť sumu 1000,— dolárov, aby sa jeho repatriácia mohla uskutočniť. Naše Povereníctvo tieto prostriedky nemá. Poprosil som Ministerstvo zahr. vecí, aby zálohove financovalo návrat Kolomana Sokola zo svojich prostriedkov s tým, že sa na Vás obrátim, aby Ministerstvo školstva a osvetu refundovalo požadovanú sumu, keďže ide o budúceho profesora Akadémie výtvarných umení, ktorej financovanie je v rozpočte Ministerstva.

Prosím Vás teda, slovutný pán minister, aby ste venovali láskavú pozornosť v tejto súvislosti dvom veciam:

1. či by sa nenašiel spôsob rozšíriť počet miest na Akadémii výtvarných umení pre slovenských kandidátov,

2. či môžem Min. zahr. vecí oznámiť, že cestovné výlohy Kolomana Sokola z USA domov budú refundované z prostriedkov Ministerstva školstva a osvetu.

Ďakujem Vám za ochotu a porúčam sa Vám s úctou

L. Novomeský

JUDr. Jaroslav Stránský (1884—1973), nár. soc. politik, pred vojnou poslanec NZ, cez vojnu člen emigr. vlády v Londýne. Po oslob. zást. predsedu vlády a min. soc. spravodlivosti, 1946-48 min. školstva a osvetu. Patril medzi iniciátorov demisie reakčných ministrov. Po Februári 1948 emigroval a útočil proti ČSR.

Koloman Sokol (nar. 1902) vrátil sa do Bratislavy 21. X. 1946. V rozhovore s J. Smrekom (Elán č. 1.—2., sept.-okt. 1946) povedal: „Pozvanie do Ameriky mi prišlo di-

plomatickou cestou, od Clementisa, a ako viem, bolo to dohovorené s Novomeským a inými slovenskými predstaviteľmi. Kedy pôjdem do Prahy ešte neviem, lebo nijakú zmluvu s Akadémiou ešte v ruke nemám. Pravda, v Prahe už teraz mám zložené svoje veci, len otázka bytu a ateliéru aby sa riešila, potom už môžem vybalovať a myslieť na výstavy. Prirodzená vec, že začnem s Bratislavou. Sem patríam v prvom rade, som slovenský umelec.“

V Prahe K. Sokolovi neposkytli také podmienky, aké potreboval, čoskoro prišiel preto do Bratislavy a prednášal na výtvarnom odbore SVŠT. Ale ani tu nebol spokojný a r. 1949 sa opäť vysťahoval.

Jeho návrat Novomeský dokázateľne organizoval prostredníctvom Clementisa. 18. II. 1946 písal priateľovi: dozvedel sa, že Veľvyslanectvo ČSR vo Washingtone údajne zastavilo s dátumom od 1. II. podpory zaslúžilým príslušníkom ČSR, ktorí sa ocitli v núdzi. PŠO „má mimoriadny záujem, aby akad. maliar Sokol, ktorý nateraz žije v New Yorku, nebol týmto opatrením postihnutý“. Odvoláva sa na Sokolovo pozvanie do vlasti a žiada, aby Zamini čím skôr sa postaralo o prepravu umelca do ČSR. Podporu musí dostávať až do návratu domov. „Tento ohľad je odôvodnený významom K. Sokola ako umelca a ako kultúrneho reprezentanta Slovenska a ČSR.“ PŠO je v nevyhnutnom prípade ochotné refundovať trovy spojené s podporovaním Sokola a s repatriáciou jeho a jeho rodiny.